

Оглядова стаття (Review article)

<http://doi.org/10.32752/2786-5185-2024-4-3-44-60>

УДК 343.359.3(477)

ПРОТИДІЯ КОНТРАБАНДИ ЗАСОБАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

COMBATING SMUGGLING BY MEANS OF CRIMINAL LAW OF UKRAINE

Ігор Митрофанов¹

*Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
(м. Кременчук, вул. Університетська, 20, 39600)*

Ihor Mytrofanov

*Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
(20, University St., Kremenchuk, Ukraine, 39600)*

Отримано: 22.04.2024. Затверджено: 01.06.2024

АНОТАЦІЯ

У статті аналізується рекриміналізація товарної контрабанди з 1 липня 2024 року. При цьому увага акцентується на соціальній обумовленості встановлення покарання за контрабанду. Констатується, що метою цього юридичного наукового дослідження є висунення аргументів за встановлення покарання за товарну контрабанду та визначення ролі Державної прикордонної служби України в протидії контрабандній активності. Вивчається юридична відповідальність за контрабанду різних предметів у проекті Кримінального кодексу України. Робиться висновок, що встановлення покарання за контрабанду різних предметів кримінального має відповідати критеріям криміналізації діянь, устояних у кримінально-правовій доктрині, принципам доцільності, справедливості та соціальної обумовленості. Тим самим поява кримінально-правового нормативу в Кримінальному кодексі України, що не відповідає вимогам соціальної обумовленості, основними з яких вважаються характер і ступінь суспільної небезпечності деліктів, безглузда, оскільки такий норматив буде визнаний потенційно «мертвим» для практики. Соціальне оцінювання діяння як кримінального правопорушення базується на його суспільній небезпеці, юридично зафіксованою в ухваленому у встановленому

---

¹ доктор юридичних наук, професор; orcid 0000-0002-1967-1985; e-mail: mitrofanov@i.ua

порядку законом про внесення змін до Кримінального кодексу, включеному до чинного КК України. При цьому має враховуватися спроможність вповноважених органів адекватно реагувати на ту кількість суспільно небезпечних деліктів, які вчиняються в об'єктивній реальності. Останнє пояснюється засадою розумної криміналізації, отже, встановлення пріоритетів у застосування кримінально-правового інструментарію кримінально-правового забезпечення охорони лише в тих ситуаціях, коли засобами інших галузей права не можна захистити нормальний порядок функціонування суспільних відносин.

Ключові слова: контрабанда; переміщення товарів; протидія контрабанді; прикордонні органи; повноваження у сфері протидії контрабанді; криміналізація контрабанди.

ABSTRACT

The article analyzes the recriminalization of goods smuggling from July 1, 2024. At the same time, the attention is focused on the social conditionality of setting a punishment for smuggling. It is noted that the purpose of this legal scientific study is to put forward arguments for the establishment of punishment for goods smuggling and to determine the role of the State Border Guard Service of Ukraine in countering smuggling activity. The legal liability for smuggling of various items in the draft of the Criminal Code of Ukraine is studied. It is concluded that the imposition of punishment for the smuggling of various criminal items must meet the criteria of criminalization of acts established in the criminal law doctrine, the principles of expediency, justice and social conditioning. Thus, the appearance of a criminal law standard in the Criminal Code of Ukraine that does not meet the requirements of social conditioning, the main of which are considered to be the nature and degree of social danger of torts, is meaningless, since such a standard will be recognized as potentially "dead" for practice. The social assessment of an act as a criminal offense is based on its public danger, legally recorded in the law on amendments to the Criminal Code, which is included in the current Criminal Code of Ukraine, adopted in the prescribed manner. At the same time, the ability of the authorized bodies to adequately respond to the number of socially dangerous torts that are committed in objective reality should be taken into account. The latter is explained by the principle of reasonable criminalization, that is, the establishment of priorities in the application of the criminal-legal toolkit of criminal-legal protection only in those situations when the normal functioning of social relations cannot be protected by means of other branches of law.

Key words: smuggling; movement of goods; anti-smuggling; border authorities; anti-smuggling powers; criminalization of smuggling.

I. ВСТУП

В умовах євроінтеграції України й української економічної системи, перспективи міжнародного обміну різними товарами особливого значення набувають питання вдосконалення та дієвого функціонування національних митних і прикордонних органів різних країн. Це потрібно для створення максимального сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності без перешкод результативності митного контролю та забезпечення національної економічної безпеки. Задля цього Державна прикордонна служба України

(Держприкордонслужба) відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» уповноважена самостійно, а в разі перебування транспортних засобів, товарів і інших предметів, що переміщуються через державний кордон України, під митним контролем — разом з митними органами проводити відповідно до законодавства огляд, у разі потреби — і супроводження цих транспортних засобів, товарів і предметів, а згідно із п. 43 цієї статті — взаємодіяти з питань охорони державного кордону України, протидії незаконній міграції, незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, транскордонній злочинності, контрабандній діяльності з компетентними органами та військовими формуваннями іноземних держав, міжнародними організаціями в порядку і на засадах, установлених законодавством¹.

Невипадково керівництво Держприкордонслужби лобіювало встановлення покарання за контрабанду. Так, В. С. Нікіфоренко вказує на те, що контрабанда спричиняє недоотримання бюджетом податків і зборів, паплюжить міжнародний імідж України та знижує її інвестиційну привабливість. Масштабність цієї протиправної діяльності також була проілюстрована показниками Держприкордонслужби. Під час заходів перевірки тільки за перше півріччя 2021 р. припинено незаконне переміщення товарів на суму 558 млн грн. За повідомленнями прикордонників внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомості про виявлення майже 1 100 кримінальних правопорушень. Серед факторів, які негативно впливають на процес протидії товарній контрабанді, перший заступник очільника Держприкордонслужби насамперед назвав відсутність покарання за це у Кримінальному кодексі України (КК України)².

Актуальність теми дослідження підтверджують і різні наукові заходи. Наприклад, 25 січня 2024 р. відбувся науковий семінар за міжнародною участю на тему: «Реалізація митними адміністраціями правоохоронної функції: сучасний стан і перспективи». Одним із основних суб'єктів протидії контрабанді та іншим порушенням митних правил

¹ Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66115#Text>

² Нікіфоренко В. (2021). Контрабанда негативно впливає на нацбезпеку та створює загрози економіці. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/volodimir-nikiforenko-kontrabanda-negativno-vpliva-na-nacbezpeku-ta-stvoryu-zagrozi-ekonomici/>

визнаються митні органи. З моменту їхнього створення ще й досі саме на них покладається обов'язок боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил. Окрему увагу приділено проблемі правової кваліфікації контрабанди та відповідальності за її вчинення¹.

Проблеми протидії кримінально-правового оцінювання контрабанди та встановлення покарання за її вчинення постійно перебувають в полі зору фахівців з кримінального та митного права. Так, у різні часи вони досліджувалися в наукових працях таких вітчизняних учених, як: Д. В. Бабіков, В. О. Допілко, О. П. Дячкін, Д. В. Каменський, А. А. Комзюк, В. Т. Комзюк, Ю. Б. Курилюк, О. В. Новіков, О. М. Омельчук, Г. В. Паламарчук, М. В. Плугатир, А. М. Притула, А. В. Савченко, Ю. П. Степанова, С. А. Філіппов, В. О. Хома, Р. В. Явдошук та інші вчені.

О. О. Дудоров і Р. О. Мовчан, дослідивши питання відновлення кримінальної відповідальності за товарну контрабанду в Україні, дійшли висновків, що рішення про декриміналізацію якої в 2011 р. було передчасним і безпідставним. Основними аргументами на користь рекриміналізації товарної контрабанди вони справедливо вважають: масштабність останньої, яка призводить до ненадходження до бюджету величезних сум коштів; неефективність інших, крім кримінальної, видів юридичної відповідальності за вчинення цього делікту, та складність викриття осіб, які вчинили вказану контрабанду (особливо в її організованих формах), у межах адміністративного провадження без застосування оперативно-розшукових заходів; неможливість ефективного співробітництва з правоохоронними органами іноземних держав із ліквідації каналів незаконного переміщення через митний кордон України високоліквідних товарів тощо. Потреба ухвалення пропонуваного рішення підтверджується і результатами проведеного компаративістського аналізу, які засвідчили, що законодавством більшості європейських країн (насправді не лише їх) передбачено покарання за контрабанду товарів².

¹ 25 січня 2024 р. відбудеться науковий семінар за міжнародною участю на тему: «Реалізація митними адміністраціями правоохоронної функції: сучасний стан і перспективи». URL: <http://umsf.dp.ua/blog/2729-до-уваги-науковців-11>

² Дудоров О. О., Мовчан Р. О. (2021). Про рекриміналізацію товарної контрабанди в контексті Євроінтеграційних прагнень України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. Вип. 3(95). С. 86.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Метою та завданням цього юридичного наукового дослідження є висунення аргументів за встановлення покарання за товарну контрабанду та визначення ролі Державної прикордонної служби України в протидії контрабандній активності. Новизною пропонованої наукової статті вважаю пошук підходу до визначення соціальної необхідності протидії контрабандним явищам засобами кримінального права через призму структури та функціонування механізму реалізації кримінальної відповідальності. Для досягнення цієї мети застосовані герменевтичний, системний, аналітичний та інші загальнонаукові методи юридичних наукових досліджень¹.

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Внесок митних і прикордонних органів у забезпечення економічної безпеки України стає все суттєвішим, що обумовлено євроінтеграційними процесами, виникненням гострих політичних і соціально-економічних проблем як усередині держави, так і на міжнародному рівні. До того ж, на думку Єврокомісії, подальшого вирішення потребують питання: 1) узгодження візової політики України зі списком третіх країн, з якими в Європейському Союзі діє візовий режим, зокрема щодо країн, які становлять загрозу для ЄС через нелегальну міграцію або безпеку; 2) продовження зусиль в боротьбі з організованою злочинністю, приділяючи особливу увагу протидії контрабанді вогнепальної зброї та наркотиків, незважаючи на виклики, пов'язані з війною; 3) продовження боротьби з корупцією, зокрема шляхом ухвалення плану дій з імплементації Стратегії розшуку та повернення активів на період з 2020 по 2025 р. і внесення поправок до Закону України № 772-VIII від 10.11.2015 «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», який регулює порядок розпоряджання заарештованими активами².

У цьому зв'язку Кабінетом Міністрів України затверджено Національну стратегію доходів на 2024–2030 рр. (далі — Стратегія), яка має

¹ Митрофанов І. І. (2024). *Методологія й організація юридичних наукових досліджень* : навчальний посібник. Кременчук : Вид-во «НОВАБУК». 312 с.

² ЄС у звіті щодо безвізу радить Києву посилити боротьбу з корупцією і протидію контрабанді зброї. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/10/18/7171671/>

стати ключовим елементом для зміцнення економіки та фінансової системи в Україні. У Стратегії констатується, що державний борг у 2022 р. збільшився на 1 352,4 млрд грн або 15,0 млрд дол. США (71,6% ВВП). Саме тому в сфері розбудови правоохоронної функції митних органів Стратегією визначена потреба в здійсненні заходів, необхідних для встановлення кримінальної відповідальності за контрабанду товарів і підакцизних товарів, а також недостовірне декларування товарів¹. Так, Законом України № 3513-IX від 09.12.2023 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів»² назву статті 201 КК України було викладено в такій редакції: «Стаття 201. Контрабанда культурних цінностей та зброї». Крім того, вказаним законом змінено текст частини другої цієї статті, доповнено приміткою 1, 2 і 3, назву й абз. 1 ч. 1, абз. 1 ч. 2 статті 201¹ викладено в новій редакції, а також доповнено КК України статтями 201³ і 201⁴. Відповідно до примітки 1 статті 201 КК України у статтях 201, 201¹, 201³, 201⁴, 305 КК України під переміщенням через митний кордон України предметів контрабанди поза митним контролем слід розуміти умисне переміщення предметів контрабанди поза місцем розташування митного органу або поза робочим часом, установленим для нього, і без виконання митних формальностей або переміщення предметів контрабанди з незаконним звільненням від митного контролю. Тобто, законодавець акцентує увагу на тому, що єдиною різницею в різних складах контрабанди, передбачених статтями 201, 201¹, 201³, 201⁴, 305 КК України, визнається предмет контрабанди.

Покарання за вчинення контрабанди, передбаченої частиною першою статті 201 КК України, встановлено у виді позбавлення волі на строк від 3-ох до 7-ми років, за частиною другою статті 201 КК України визначено у виді позбавлення волі на строк від 5-ти до 12-ти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна; за частиною першою статті 201¹ — позбавлення волі на строк від

¹ Національна стратегія доходів на 2024–2030 роки. URL : https://www.mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf

² Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів: Закон України від 09.12.2023 № 3513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3513-20#n23>

3-ох до 5-ти років, частиною другою статті 201¹ — позбавленням волі на строк від 5-ти до 10-ти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3-ох років і з конфіскацією майна, частиною третьою статті 201¹ — позбавленням волі на строк від 10-ти до 12-ти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3-ох років і з конфіскацією майна; за частиною першою статті 201³ — штрафу від 10 000 до 25 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі — НМДГ), частиною другою статті 201³ — штрафу від 55 000 тисяч до 75 000 НМДГ або позбавлення волі на строк від 5-ти до 10-ти років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3-ох років і з конфіскацією майна, частиною третьою статті 201³ — позбавлення волі на строк від 7-ми до 11-ти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3-ох років і з конфіскацією майна; за частиною першою статті 201⁴ — штрафу від 20 000 до 40 000 НМДГ або позбавлення волі на строк від 3-ох до 6-ти років, частиною другою статті 201⁴ — штрафу 75 000 до 120 000 НМДГ або позбавлення волі на строк від 6-ти до 11-ти років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3-ох років та з конфіскацією майна, частиною третьою статті 201⁴ — позбавлення волі на строк від 10-ти до 12-цяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3-ох років і з конфіскацією майна; за частиною першою статті 305 — позбавленням волі на строк від 5-ти до 8-ми років, частиною другою статті 305 — позбавлення волі на строк від 8-ми до 10-ти років з конфіскацією майна, частиною третьою статті 305 — позбавленням волі на строк від 10-ти до 12-ти років з конфіскацією майна.

Отже, не важко побачити, що кримінально-правові нормативи, якими передбачені прості склади контрабанди в частинах перших статей 201, 201¹, 201³, 201⁴, 305 КК України, за санкцією нормативу визнаються тяжкими злочинами, незалежно від предмету контрабанди — від культурних цінностей та зброї до наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, кваліфіковані склади контрабанди у частинах других указаних нормативів є тяжкими злочинами (крім

передбачених частин других статті 201, 201³ і 201⁴ КК, які визнаються особливо тяжкими злочинами), особливо кваліфіковані склади контрабанди у частинах третіх розглядуваних нормативів вважаються особливо тяжкими злочинами (у статті 201 особливо кваліфікований склад контрабанди відсутній). Із урахуванням останнього на сьогодні найбільш небезпечними, за задумом законодавця є кваліфікована контрабанда підакцизних товарів, оскільки механізм реалізації кримінальної відповідальності за контрабанду товарів буде активований з 1 липня 2024 р.

Розробники проєкту КК України в статті 6.4.4 визначили контрабанду як злочин проти порядку господарювання. Так, особа, яка товари в значному розмірі переміщувала через митний кордон України: 1) без передбаченого законом декларування, 2) поза митним контролем або 3) з приховуванням від митного контролю, — вчинила злочин 3 ступеня. Стаття 6.4.3 проєкту КК України серед ознак, що підвищують тяжкість злочину на один ступінь, передбачає вчинення умисного злочину, передбаченого статтею 6.4.4, щодо підакцизних товарів, а ст. 6.4.2 ознакою, що підвищує на два ступеня тяжкість злочину, передбаченого статтею 6.4.4 Розділу 6.4 проєкту КК України, є вчинення умисного злочину щодо товарів в особливо великому розмірі. Щодо інших предметів контрабанди розробники проєкту КК України передбачили певні нормативи у відповідних розділах. Наприклад, незаконний обіг зброї чи боєприпасів сформульований у статті 7.3.4 проєкту КК України, за якою особа, яка боєприпаси до вогнепальної стрілецької зброї в кількості десять і більше одиниць або таку зброю незаконно: 1) набула, 2) виготовила, 3) відремонтувала, 4) зберігала, 5) переміщувала або 6) збула, — вчинила злочин 3 ступеня. При цьому пункт 41 частини другої статті 1.4.1 проєкту КК України пропонує під переміщенням розуміти перевезення, перенесення, пересилання чи іншу дію, результатом якої є зміна місця перебування людини чи будь-якого предмету в просторі з використанням транспорту або без такого, у тому числі переміщення через митний кордон України — ввезення на територію України, вивезення з території України чи транзит через територію України певного предмету з його переміщенням через митний кордон України або спробою такого переміщення, незалежно від способу (зокрема при особі, яка переміщує, з використанням транспортного засобу чи засобу поштового зв'язку).

Разом із тим відповідно до статті 7.3.5 особа, яка пристрій, призначений чи адаптований для зменшення гучності звуку від пострілу або іншу складову частину чи компонент зброї (крім складової частини і компоненту гладкоствольної мисливської вогнепальної зброї) незаконно: 1) переміщувала через митний кордон України або 2) збула, — вчинила злочин 3 ступеня¹.

Інакше кажучи, ступень тяжкості контрабанди різних предметів варіюється за належності відповідних кваліфікуючих і особливо кваліфікуючих від 3 до 5 ступеня. У проекті КК України санкції² за злочини встановлені в статті 3.2.5. Так, за злочин залежно від ступеня його тяжкості встановлюються такі основні покарання: а) злочин 3 ступеня тяжкості — штраф у розмірі від 1000 до 2000 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від 3 до 4 років; б) злочин 4 ступеня тяжкості — ув'язнення на строк від 4 до 6 років; в) злочин 5 ступеня тяжкості — ув'язнення на строк від 6 до 8 років³.

Так, для чого було скасовано покарання за товарну контрабанду? Стаття 201 КК України, викладена в новій редакції Законом України № 4025-VI від 15.11.2011 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності»⁴, вилучає з предметів контрабанди товари у відповідних розмірах. В. Б. Дацюк і В. М. Попович звернули увагу на окремі формулювання, використані авторами законопроекту в пояснювальній записці до нього. Зокрема, аргументи на кшталт «... вітчизняне законодавство характеризується необґрунтовано завищеним рівнем криміналізації правопорушень в сфері господарської діяльності...», що виступає причиною недоотримання Державним бюджетом належних відшкодувань» викликали у вказаних учених певні

¹ Контрольний текст проекту КК України (станом на 25.02.2024 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>

² Митрофанов І. І. (2021). Санкція норми кримінального права по проекту Кримінального кодексу України. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія «Юридичний вісник. Повітряне і космічне право»*. № 2(59). С. 177–182.

³ Контрольний текст проекту КК України (станом на 25.02.2024 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>

⁴ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15.11.2011 № 4025-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4025-17#Text>

запитання та зауваження¹. До речі, пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності», разом із висновком Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект цього Закону і зауваженнями до нього Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України зникли з офіційного сайту Верховної Ради України. Це зроблено, напевно, щоб не наражатися на небезпідставну критику з приводу таких законодавчих змін з боку науковців. Отже, логіку скасування покарання за товарну контрабанду встановити неможливо у зв'язку з її відсутністю.

Вивчаючи питання соціального обґрунтування встановлення покарання, слід звертати увагу на такі істотні фактори:

1) відправним моментом для розроблення кримінально-правового нормативу Особливої частини КК України визнається поява новітніх видів людської поведінки, що створюють загрозу для встановленого порядку функціонування суспільних відносин. Їх ще не можна вважати суспільно небезпечними тому, що вони не зафіксовані у відповідних нормативах Особливої частини КК України, тобто вони не встановлюють обов'язок на недопущення певних видів поведінки, а застосування за аналогією норм кримінального права не допускається (частина четверта статті 3 КК України). Однак за стійкою поширеністю визначених поведінкових актів їх руйнуючий вплив на суспільні відносини посилюється, і це може слугувати фундаментом для дослідження характеру та ступеня суспільної небезпеки та наступної криміналізації (у цій ситуації — рекриміналізації) відповідного делікту (контрабанди товарів);

2) особливо значення набуває порівняльне дослідження різного охоронного правничого інструментарію, через який стає зрозумілим, що лише забезпечення кримінально-правової охорони певних суспільних відносин здатне слугувати адекватному захисту прав, свобод і законних інтересів особи, соціуму, держави та людства. За суттєвого розрізнення юридичної відповідальності розроблення та введення

¹ Попович В. М., Дацюк В. Б. (2012). Гуманізація кримінального законодавства України: проблеми, виклики та загрози. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Вип. 56. С. 405–410.

в дію нових норм матеріального кримінального правових повинно бути підлеглим суворому врахуванню характеру та ступеня суспільної небезпечності деліктів.

Так, наприклад, адміністративна відповідальність встановлена Митним кодексом України (МК України). Частина 1 статті 482 МК України встановлює адміністративне стягнення за переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем, тобто поза місцем розташування митного органу або поза робочим часом, установленим для нього, і без виконання митних формальностей, або з незаконним звільненням від митного контролю внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами митного органу у виді штрафу в розмірі 100% вартості товарів, транспортних засобів — безпосередніх предметів порушення митних правил з конфіскацією цих товарів, транспортних засобів і транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів — безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України поза митним контролем. Частина 1 статті 483 МК України визнає адміністративне стягнення за переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, тобто з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві відомості щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД) і його митної вартості, у виді штрафу в розмірі від 50% до 100% вартості товарів — безпосередніх предметів порушення митних правил з конфіскацією товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування товарів — безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю,

або з конфіскацією товарів — безпосередніх предметів порушення митних правил, а також товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування товарів — безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю. Частина 1 статті 484 МК України встановлює адміністративне стягнення за зберігання, перевезення, придбання чи використання товарів, транспортних засобів комерційного призначення, ввезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, у виді штрафу в розмірі 100% вартості цих товарів, транспортних засобів або їх конфіскації¹.

Із цього можна дійти висновку, що кримінальна відповідальність не є єдиною формою правового реагування на вчинення контрабанди. Тому слід урахувати положення, що сформульовані кримінально-правовою доктриною щодо критеріїв установлення (відновлення) покарання за суспільно небезпечні делікти. Однією з вимог до диспозиції кримінально-правового нормативу є оптимальність її обсягу та змісту. Норматив кримінального закону має передбачати лише ті діяння, які дійсно небезпечні для соціуму та яким слід протидіяти тільки кримінально-правовими засобами. Зазвичай, необхідна широта криміналізації може бути правильно визначена лише з урахуванням об'єкта, суб'єкта, об'єктивної та суб'єктивної сторін складу злочину. Це означає, що кожна з цих ознак повинна бути сформульована відповідно до певних критеріїв, які зводяться до оцінювання цих ознак з чотирьох позицій, а саме: а) відповідність соціально-політичним і моральним цінностям соціуму; б) відповідність чинній правовій системі; в) практична застосовність майбутньої норми; г) її економічна доцільність. За цього повинні бути враховані не тільки безпосередні, а й більш віддалені результати дії нового кримінально-правового нормативу, включаючи латентні (приховані) наслідки. Крім того, конструювання оптимальної моделі кримінально-правового нормативу неможливе без врахування правил і вимог законодавчої техніки².

¹ Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/conv#n3801>

² Марисюк К. Б. (2022). До питання про моделі криміналізації діянь. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки.* № 3(35). С. 364–367.

Так, мною вже вказувалося на те, що проблеми законотворення залишаються незмінними: порушення засад законності та системності законодавства як в загалі, так системності матеріального, процесуального та виконавчого кримінального зокрема; недотримання правил формальної логіки та законотворчої техніки під час створення нових, так і корегування існуючих норм кримінального права¹. Однією з основних умов оптимальності законодавства зводиться до дотримання вимог його внутрішньої узгодженості, а також до низки пов'язаних з нею вимог: 1) відсутність прогалин закону та зайвості заборони; 2) визначеність та єдність термінології. Якщо тлумачення змісту чи значення терміна, що міститься в нормативно-правовому акті, може виявитися складним для його адресата, то такий термін потребує легального визначення, навіть якщо це призведе до збільшення тексту; 3) доцільність — можливість створення, зміни та подальшого застосування положень КК України, виходячи з потреб соціуму та держави, для досягнення певної мети, з урахуванням загальноправових принципів у чітко встановлених законодавчих межах, що виявляється в побудові кримінально-правових нормативів, визначенні їх структури, місця розташування в самому КК України та встановлення співвідношення з іншими положеннями КК України².

Крім того, на мою думку, процедура криміналізації та декриміналізації повинні відповідати справедливості та доцільності кримінально-правового нормативу. Дефініція, що виражає сутність справедливості така: справедливість визнається мірою розподілу благ і обтяжень, мірою співвідношення рівності та нерівності, мірою відплати за вчинений делікт. Мета — один з елементів поведінки та свідомої діяльності людини, яка характеризує передбачення в мисленні результату діяльності та шляхи його досягнення. Діяльність людини є цілеспрямована поведінка, що має на увазі досягнення якої-небудь мети. Доцільність припускає обрання мети, досягнення якої слугує задоволенню тих або інших інтересів. Цілеспрямована діяльність людини полягає в двоякому ставленні до соціальних норм (моралі, справедливості, права): 1) соціальні норми слугують справі забезпечення

¹ Митрофанов І. І. (2020). Новітнє кримінальне законотворення: старі проблеми. *Новітні кримінально-правові дослідження — 2020 : альманах наукових праць*. С. 35.

² Готін О. М. (2005). Підстави криміналізації діянь. *Право України*. № 2. С. 95–98.

життєдіяльності суспільства, спрямовані на створення найбільш сприятливих умов, що надають можливість найповніше одержати матеріальні та духовні благ. Соціальні норми виникають у процесі цілеспрямованої діяльності, одночасно є її наслідком і необхідною умовою. Вони спрямовані на мобілізацію ресурсів колективу в справі досягнення поставленої мети. Цілеспрямована діяльність формує, вигострює ті стандарти поведінки, які втілюються в соціальні норми; 2) між доцільністю та соціальними нормами завжди існує протиріччя. Доцільність припускає мобільність, нестандартність, постійний творчий пошук шляхів досягнення мети, що неминуче провокує конфлікт із соціальними нормами, завжди консервативними за своєю сутністю. Соціальні норми закріплюють той стандарт масової поведінки, який в минулому був виправданий, оскільки неодноразово приводив до успішного досягнення мети. У цьому аспекті соціальні норми зберігають безцінний соціальний досвід, що забезпечував життєдіяльність багатьох поколінь. Однак зміна зовнішніх і внутрішніх умов вимагає нової моделі поведінки, її формування призводить до перегляду старих і виникненню нових норм, у тому числі норм кримінального права.

Також хочу зазначити, що якими б не були намагання законодавця створити легальний фундамент для протидії тим чи іншим суспільно небезпечним посяганням без відповідної політичної волі (організована злочинність в нашій країні пов'язана з владою й є сьогодні справжньою владою, наприклад, весь легальний та нелегальний фармацевтичний бізнес контролюється владою), потужної правоохоронної системи, налагодженого профілактичного механізму приборкати злочинність неможливо¹. Крім того, слід передбачити чіткі повноваження митних органів і органів Держприкордонслужби в сфері протидії контрабанді, вирішити питання їх взаємодії у вказаній сфері. У разі встановлення можливості здійснення слідчої діяльності Держприкордонслужби, слід віднести до виняткової підслідності відповідних підрозділів Держприкордонслужби проведення досудового розслідування всіх кримінально караних контрабандних деліктів².

¹ Митрофанов І. І. (2020). Новітнє кримінальне законодавство: старі проблеми. *Новітні кримінально-правові дослідження — 2020 : альманах наукових праць*. С. 35.

² Питула А. М. (2019). Теоретико-правові засади оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України: монографія / за наук. ред. І. І. Митрофанова. Одеса: Фенікс. 332 с.

IV. ВИСНОВКИ

Отже, встановлення кримінального покарання за контрабанду різних предметів має відповідати критеріям криміналізації діянь, установлених у кримінально-правовій доктрині, принципам доцільності, справедливості та соціальної обумовленості. Тим самим поява в КК України кримінально-правового нормативу, що не відповідає вимогам соціальної обумовленості (основними з яких вважаються характер і ступінь суспільної небезпечності деліктів), безглузда, оскільки такий норматив буде визнаний потенційно «мертвим» для практики. Соціальне оцінювання діяння як кримінального правопорушення базується на його суспільній небезпеці, юридично зафіксованою в ухваленому у встановленому порядку законом про внесення змін до Кримінального кодексу, включеному до чинного КК України. При цьому має враховуватися спроможність уповноважених органів адекватно реагувати на ту кількість суспільно небезпечних деліктів, які вчиняються в об'єктивній реальності. Останнє пояснюється засадою розумної криміналізації, отже, встановлення пріоритетів у застосування кримінально-правового інструментарію кримінально-правового забезпечення охорони лише в тих ситуаціях, коли засобами інших галузей права не можна захистити нормальний порядок функціонування суспільних відносин.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Готін О. М. (2005). Підстави криміналізації діянь. *Право України*. № 2. С. 95–98.
2. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. (2021). Про рекриміналізацію товарної контрабанди в контексті Євроінтеграційних прагнень України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. Вип. 3(95). С. 75–94.
3. ЄС у звіті щодо безвізу радить Києву посилити боротьбу з корупцією і протидію контрабанді зброї. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/10/18/7171671/>
4. Контрольний текст проекту КК України (станом на 25.02.2024 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>
5. Марисюк К. Б. (2022). До питання про моделі криміналізації діянь. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. № 3(35). С. 364–367.
6. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/conv#n3801>
7. Митрофанов І. І. (2020). Новітнє кримінальне законотворення: старі проблеми. *Новітні кримінально-правові дослідження — 2020 : альманах наукових праць*. С. 35.
8. Митрофанов І. І. (2021). Санкція норми кримінального права по проекту Кримінального кодексу України. *Наукові праці Національного авіаційного університету*. Серія «Юридичний вісник. Повітряне і космічне право». № 2(59). С. 177–182.

9. Митрофанов І. І. (2024). Методологія й організація юридичних наукових досліджень: навчальний посібник. Кременчук : Вид-во «НОВАБУК». 312 с.
10. Національна стратегія доходів на 2024–2030 роки. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf
11. Нікіфоренко В. (2021). Контрабанда негативно впливає на нацбезпеку та створює загрози економіці. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/volodimir-nikiforenko-kontrabanda-negativno-vpliva-na-nacbezpeku-ta-stvoryu-zagrozi-ekonomici/>
12. Попович В. М., Дацюк В. Б. (2012). Гуманізація кримінального законодавства України: проблеми, виклики та загрози. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Вип. 56. С. 405–410.
13. Притула А. М. (2019). Теоретико-правові засади оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України: монографія / за наук. ред. І. І. Митрофанова. Одеса: Фенікс. 332 с.
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15.11.2011 № 4025-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4025-17#Text>
15. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів: Закон України від 09.12.2023 № 3513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3513-20#n23>
16. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66115#Text>
17. 25 січня 2024 р. відбудеться науковий семінар за міжнародною участю на тему: «Реалізація митними адміністраціями правоохоронної функції: сучасний стан і перспективи». URL: <http://umsf.dp.ua/blog/2729-до-уваги-науковців-11>

REFERENCES

1. Customs Code of Ukraine: Law of Ukraine dated March 13, 2012 No. 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/conv#n3801> [in Ukrainian].
2. Dudorov O. O., Movchan R. O. (2021). Pro rekryminalizatsiyu tovarnoyi kontrabandy v konteksti Yevrointehratsiynykh prahnenz Ukrayiny [On the recriminalization of goods smuggling in the context of Ukraines European integration aspirations]. *Bulletin of E. O. Didorenko Luhansk State University of Internal Affairs*. Vol. 3(95). pp. 75–94 [in Ukrainian].
3. ES u zviti shchodo bezvizu radyt' Kyjevu posylyty borot'bu z koruptsiyeyu i protydiyuy kontrabandi zbroyi [In the visa-free report, the EU advises Kyiv to strengthen the fight against corruption and the fight against arms smuggling]. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/10/18/7171671/> [in Ukrainian].
4. Gotin O. M. (2005). Pidstavy kryminalizatsiyi diyan [Grounds for criminalization of acts]. *Law of Ukraine*. No. 2. pp. 95–98 [in Ukrainian].
5. Kontrolnyy tekst proyektu KK Ukrayiny [Control text of the draft Criminal Code of Ukraine] (as of February 25, 2024). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> [in Ukrainian].
6. Marisyuk K. B. (2022). Do pytannya pro modeli kryminalizatsiyi diyan [To the question of models of criminalization of acts]. *Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences*. No. 3(35). pp. 364–367 [in Ukrainian].
7. Mytrofanov I. I. (2020). Novitnye kryminalne zakonotvorennya: stari problemy [New criminal legislation: old problems]. *The latest criminal legal studies — 2020: Almanac of scientific works*. pp. 28–36 [in Ukrainian].
8. Mytrofanov I. I. (2021). Sanktsiya normy kryminal'noho prava po proyektu Kryminal'noho kodeksu Ukrayiny [Sanction of the norms of criminal law according to the draft of the Criminal

- Code of Ukraine]. *Scientific works of the National Aviation University. Series «Legal Bulletin. Air and space law»*. No. 2(59). pp. 177–182 [in Ukrainian].
9. Mytrofanov I. I. (2024). Metodolohiya y orhanizatsiya yurydychnykh naukovykh doslidzhen [Methodology and organization of legal research]: study guide. Kremenchuk: NOVABUK. 312 p. [in Ukrainian].
  10. National income strategy for 2024-2030. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf [in Ukrainian].
  11. Nikiforenko V. (2021). Kontrabanda nehatyvno vplyvaye na natsbezpeku ta stvoryuye zahrozy ekonomitsi [Smuggling negatively affects national security and poses threats to the economy]. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/volodimir-nikiforenko-kontrabanda-negativno-vplyvay-na-nacbezpeku-ta-stvoryu-zagrozi-ekonomici/> [in Ukrainian].
  12. On amendments to the Criminal and Criminal Procedure Codes of Ukraine regarding the criminalization of smuggling of goods: Law of Ukraine dated December 9, 2023 No. 3513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3513-20#n23> [in Ukrainian].
  13. On January 25, 2024, a scientific seminar will be held with international participation on the topic: «Implementation of the law enforcement function by customs administrations: current state and prospects». URL: <http://umsf.dp.ua/blog/2729-до-уваги-науковців-11> [in Ukrainian].
  14. On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding the humanization of responsibility for offenses in the field of economic activity: Law of Ukraine dated November 15, 2011 No. 4025-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4025-17#Text> [in Ukrainian].
  15. On the State Border Service of Ukraine: Law of Ukraine dated April 3, 2003 No. 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66115#Text> [in Ukrainian].
  16. Popovych V. M., Datsyuk V. B. (2012). Humanizatsiya kryminalnoho zakonodavstva Ukrayiny: problemy, vyklyky ta zahrozy [Humanization of criminal legislation of Ukraine: problems, challenges and threats]. *State and Law. Legal and political sciences*. Vol. 56. pp. 405–410 [in Ukrainian].
  17. Prytula A. M. (2019). Teoretyko-pravovi zasady operatyvno-sluzhbovoyi diyal'nosti Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny [Theoretical and legal principles of the operational and service activity of the State Border Service of Ukraine] / ed. by I. I. Mytrofanov. Odesa: Phoenix. 332 p. [in Ukrainian].